

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประชาชนชาวไทยนับตั้งแต่ถือกำเนิดเกิดมา พบว่าสถาบันครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันที่เล็กที่สุด ได้สอนให้เข้าใจและรับรู้ถึงความจงรักภักดี การเทิดทูนต่อความเป็นชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เพราะทุกอย่างในความเป็นชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ได้ถูกบรรจุไว้ในสื่อที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังเพื่อหล่อหลอมคนไทยเกี่ยวกับ สังคม วิถีการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมไทย อันได้แก่ แบบเรียนตามกระทรวงศึกษาธิการทุกระดับชั้น นอกจากนั้นยังมีการสร้างความรู้ในกรอบวิธีคิดในรูปแบบอื่นๆ อีกมาก เป็นต้นว่า งานเขียนทางประวัติศาสตร์ของนักวิชาการ หนังสือสารคดี ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา บทวิจารณ์วรรณกรรม ตำราการใช้ภาษาไทย ตำราทัศนศิลป์ ตำรานาฏศิลป์ รวมถึงการถ่ายทอดผ่านสื่อต่างๆ เช่น นวนิยาย ละคร โทรทัศน์ ความเรียง เป็นต้น หลักสูตรการเรียนการสอนจึงถือเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ได้ส่งต่อถ่ายทอด ปลูกฝัง เพื่อซึมซับสู่จิตใจของคนไทยตั้งแต่วัยเยาว์อย่างลึกซึ้งต่อเนื่องมายาวนาน จนไม่อาจแยกออกจากการดำรงชีวิตของประชาชนชาวไทยได้ การรับฟังเพลงชาติทุกเช้าและเย็น การทำบุญตักบาตรทุกวันพระและวันสำคัญทางพุทธศาสนา การให้ความสำคัญกับราชวงศ์ที่ดูแลประโยชน์สุขส่วนรวมของประชาชนชาวไทยทั้งชาติ การกำหนดให้มีวันหยุดราชการในวันสำคัญ สิ่งเหล่านี้เริ่มมาตั้งแต่ในทศวรรษ 2480 การเน้นแนวความคิด “ชาติไทย” ตามคติเชื้อชาตินิยมพร้อมกันนั้นก็เน้น “ความเป็นไทย” ในแง่คุณลักษณะหรือ “อุปนิสัยของชนชาติไทย” ที่เห็นว่าเป็นต่อการสร้าง “ชาติไทย” ให้เป็นมหาอำนาจ ต่อมาในทศวรรษ 2490 ก็เปลี่ยนมาเน้นความสำคัญของ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” เพื่อตอบสนองอุดมการณ์จารีตนิยมและกษัตริย์นิยมที่มีพลังสูงขึ้น ประชาชนชาวไทยให้ความเคารพต่อความเป็นสถาบัน “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” อยู่อย่างไม่เสื่อมคลาย การแสดงออกให้เห็นยังคงดำรงอยู่และเป็นสิ่งที่เราประชาชนชาวไทยทุกคนได้ยอมรับและสร้างบรรทัดฐานการแสดงออกต่างๆ ไปในทิศทางเดียวกัน อยู่ภายใต้กรอบความคิดเดียวกัน จนกล่าวได้ว่าคนไทยส่วนใหญ่อยู่ภายใต้ “มนทัศน์” หรือความคิดในแนวทางเดียวกันที่มีอยู่ในสังคมไทย มีความสัมพันธ์กับความเป็นชาติไทย การนับถือศาสนาและการเคารพเบื้องสูง ในความเป็นไทยจึงได้รับการสร้างบุคคลโดยเน้น ชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมที่จรโลงระบอบการปกครองแบบไทย เช่น ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

นับถือในพุทธศาสนา สังคมและวัฒนธรรมไทย เหล่านี้จึงถือเป็น “มโนทัศน์” ที่มีพลังครอบงำสูง ไม่เพียงแต่ส่งผลในระดับความคิดหรือเหตุผลเท่านั้น แต่มีผลไปถึงระดับจิตใจและอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ได้ถือเป็นความภาคภูมิใจที่มีต่อสถาบัน “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” เหล่านี้นั้นล้วนแล้วแต่เป็นเส้นทางที่สืบทอดกันมานั้นนานทางวัฒนธรรมของไทย มีอยู่ในจิตสำนึกของคนไทยทุกคนที่เกิดภายใต้ผืนแผ่นดินไทย ได้ร่วมพระพุทธศาสนา และภายใต้ร่มบรมโพธิสมภาร จนกระทั่งระยะเวลาได้ผ่านไป 78 ปี นับตั้งแต่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขจวบจนมาถึงปัจจุบัน

วัฒนธรรมของไทยเป็นส่วนหนึ่งที่ดีสอดแทรกกันได้อย่างดีกับสถานที่ท่องเที่ยวที่ท่องเที่ยว ประกอบกับเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วที่รัฐบาลของไทยในทุกยุคทุกสมัยได้มีนโยบายที่เน้นและให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวในทุกรูปแบบอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด เพราะประเทศไทยมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์รวมถึงประเพณีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่สวยงามเป็นที่ดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ถึงแม้ในช่วงหลังมีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจเกิดขึ้นเป็น โคมิโนทั่วโลก เกิดกระแสการเงินที่ขาดสภาพคล่องในหลายประเทศ ไม่เว้นแต่ประเทศไทย รัฐบาลจึงไม่ได้นิ่งนอนใจยังคงชูสัญลักษณ์ประเทศไทยเป็นประเทศแห่งการท่องเที่ยวเรื่อยมา มีการกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว โดยมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวออกสู่ประชาคมโลก และประชาสัมพันธ์ให้คนไทยมีการท่องเที่ยวในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต เพื่อสร้างรายได้ให้ประชาชนคนไทยภายในประเทศสามารถยืนหยัดด้วยตนเองได้เป็นสำคัญ รัฐบาลพยายามทำการปรับปรุงและพัฒนาด้านความพร้อมของสถานที่ท่องเที่ยวทุกจังหวัดอย่างต่อเนื่อง มีนโยบายจากส่วนกลางออกมาให้เป็นหน้าที่ของแต่ละจังหวัด และภาคส่วนเอกชนต้องดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัดของตนเองอย่างเต็มที่ โดยการร่วมมือกันของเขวชนรวมถึงประชาชนคนไทยทุกคนให้พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ในประเทศเพื่อเป็นสิ่งดึงดูดแก่นักท่องเที่ยวต่อไป เช่นตัวอย่างที่ได้นำมาเป็นแบบอย่างในการศึกษา

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ พิพิธภัณฑฯและศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม ทั้งสองเป็นแหล่งรวมประวัติศาสตร์ของชนชาติไทย เป็นสถานที่ซึ่งเป็นตัวแทนเพื่อเชื่อมโยงกับการศึกษาถึงความเป็น “ชาติ” ซึ่งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ดังกล่าวเป็นพิพิธภัณฑสถานระดับภาคที่กรมศิลปากรจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางของการศึกษา เรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์ ศึกษาการเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสยาม การอนุรักษ์และการให้บริการข้อมูลทางศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงใหม่ และของภาคเหนือตอนบน หรือที่เรียกกันมาแต่โบราณว่าล้านนา อาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ซึ่งเป็นอาคารจตุรมุขทรงไทยประยุกต์สองชั้น ประดับยอดจั่วด้วยกาแลแบบศิลปะพื้นเมือง ต่อมาในปี พ.ศ.2539 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ ได้รับการซ่อมแซมและต่อเติมตัว

อาคารให้เต็มรูปแบบ พร้อมทั้งปรับปรุงนิทรรศการถาวรให้มีเนื้อหาวิชาการและเทคนิคการจัดแสดงที่หลากหลายยิ่งขึ้น ทั้งในด้านธรรมชาติวิทยา โบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์วิทยาและศิลปกรรมของล้านนา เพื่อให้เป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติประจำภาคอย่างแท้จริง และสามารถอำนวยความสะดวกอย่างกว้างขวางต่อนักเรียน นักศึกษา ประชาชน ตลอดจนนักท่องเที่ยวที่มาเข้าชม สำหรับอีกสถานที่หนึ่งคือพิพิธภัณฑ์และศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม สถานที่แห่งนี้คือชื่อของเวียงโบราณแห่งหนึ่งบนแอ่งที่ราบ เชียงใหม่-ลำพูน ที่ขยายตัวเป็นเมืองสำคัญของอาณาจักรล้านนาในเวลาต่อมาสันนิษฐานว่าเป็นเมืองที่สร้างขึ้นโดยพญามังราย ปฐมกษัตริย์แห่งแคว้นล้านนา ผู้สืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์ลวจักรราช แห่งแคว้นหริภุญไชย (แอ่งที่ราบ เชียงราย-เชียงแสน) สามารถแผ่ขยายขอบเขตดินแดนลงมายึดครองเมืองหริภุญไชยได้ในปี พ.ศ. 1824 จึงมีความสัมพันธ์กับอาณาจักรหริภุญไชย ในฐานะชุมชนโบราณแห่งหนึ่งก่อนที่จะได้ก่อตั้งสถาปนาเมืองเชียงใหม่ให้เป็นศูนย์กลางราชธานีของแคว้นล้านนานั้น ปัจจุบันยังคงปรากฏหลักฐานทางด้านสถาปัตยกรรมและโบราณคดีจำนวนมากมายที่เป็นหลักฐานทางวัฒนธรรมที่ส่งต่อมาจนปัจจุบัน

วัดพระธาตุคอกสุเทพราชวรวิหาร เป็นสถานที่เพื่อเป็นตัวแทนเชื่อมโยงกับการศึกษาถึงความ เป็น “ศาสนา” โดยเลือกสถานที่ที่แสดงถึงความออกถึงการเป็นศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติของไทย วัดพระธาตุคอกสุเทพแห่งนี้เป็นเสมือนปูชนียสถานที่เป็นสัญลักษณ์แห่งหนึ่งในจำนวนสถานที่สำคัญอีกหลายแห่งในจังหวัดเชียงใหม่ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 1929 ในสมัยพญาเกือมา กษัตริย์องค์ที่ 6 แห่งอาณาจักรล้านนาในราชวงศ์เม็งราย พระองค์ทรงได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุองค์ใหญ่ที่ได้ทรงเก็บไว้สักการบูชาส่วนพระองค์ถึง 13 ปี มาบรรจุไว้ที่นี่ ด้วยการทรงอธิษฐานเสี่ยงช้างมงคลเพื่อเสี่ยงทายสถานที่เพื่อใช้ประดิษฐาน และพอช้างมงคลเดินมาถึงยอดคอกสุเทพ มันก็ร้องสามครั้งพร้อมกับทำทักษิณาวัตรสามรอบแล้วล้มลง พระองค์จึงโปรดเกล้าฯ ให้ขุดดินลึก 8 สอก กว้าง 6 วา 3 สอก หาแท่นหินใหญ่ 6 แท่น มาวางเป็นรูปหีบใหญ่ในหลุม แล้วอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุลงประดิษฐานไว้ จากนั้นถมด้วยหินแล้วก่อพระเจดีย์สูง 5 วา ครอบบนนั้น ด้วยเหตุนี้จึงห้ามพุทธศาสนิกชนที่ไปนมัสการสวมรองเท้าในบริเวณพระธาตุ และมีให้สตรีเข้าไปบริเวณนั้น ในปี พ.ศ. 2081 สมัยพระเมืองเกษเกล้ากษัตริย์องค์ที่ 12 ได้ทรงโปรดฯ ให้เสริมพระเจดีย์ให้สูงกว่าเดิมเป็นกว้าง 6 วา สูง 11 สอก พร้อมทั้งให้ช่างนำทองคำทำเป็นรูปดอกบัวทองใส่บนยอดเจดีย์ และต่อมาเจ้าท้าวทรายคำ ราชโอรสได้ทรงให้ตีทองคำเป็นแผ่นติดที่พระบรมธาตุฯ ไม่ว่าจะ เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยหรือต่างชาติ เมื่อเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่จึงขาดมิได้ที่จะเยี่ยมชมสถานที่ที่แสดงถึงวัฒนธรรมในเส้นทางพระพุทธศาสนาแห่งนี้

พระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์ เป็นสถานที่ที่เป็นตัวแทนที่จะเชื่อมโยงกับการศึกษาถึงความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการเคารพให้ความสำคัญในสถาบัน “พระมหากษัตริย์” ตามวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา พระราชนิเวศน์แห่งนี้ตั้งอยู่บนดอยบวกห้า ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ความสูงจากระดับน้ำทะเล 1,373,197 เมตร ในเนื้อที่โดยรอบพระตำหนักฯ ประมาณ 400 ไร่ นั้นแบ่งเป็นบริเวณที่ได้เปิดให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมสถานที่ประมาณ 200 ไร่ โดยคำว่า “ดอยบวกห้า” เป็นชื่อเรียกตามภาษาพื้นเมือง ดอย หมายถึงภูเขา บวก หมายถึงหนองน้ำ ห้า หมายถึงต้นหว่า หมายถึงความว่า ที่ยอดดอยแห่งนี้มีหนองน้ำอุดมไปด้วยต้นหว่าขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณหนองน้ำนั้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น ในปี พ.ศ. 2504 และพระราชทานนามพระตำหนักองค์นี้ว่า ภูพิงศ์ราชนิเวศน์ โดยทรงเลือกจากหนึ่งใน 2 ชื่อ ซึ่งสมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายกวัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อครั้งเป็นพระศาสนโสภณ เป็นผู้คิดชื่อถวาย คือ “พิงค์มพร” กับ “ภูพิงคราชนิเวศน์” พระตำหนักแห่งนี้ใช้เป็นที่ประทับในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานมาประทับแรมที่จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทรงงานและเยี่ยมเยียนราษฎรในเขตภาคเหนือรวมทั้งเพื่อรับรองพระราชอาคันตุกะที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทยในโอกาสต่างๆ การที่ทรงเลือกสร้างที่จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากมีอากาศเย็นสบาย ภูมิประเทศสวยงามอีกทั้งเคยเป็นเมืองหลวงมาก่อน ผู้คนพลเมืองยังดำรงรักษาจารีตขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามไว้

ปัญหาการศึกษาครั้งนี้เกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยบนเส้นทางวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ จึงทำการศึกษาโดยเน้นไปที่การให้ความสำคัญของการตอบคำถามของนักท่องเที่ยวชาวไทยทุกคนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมาท่องเที่ยวบนเส้นทางวัฒนธรรมของไทยที่สืบทอดกันมา รวมถึงศึกษาการบริการของสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อเป็นประโยชน์ที่สอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐบาลในการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางวัฒนธรรม และในสถานการณ์ของการตื่นตัวของประชาชนในทางการเมืองและระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน การได้ส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้กว้างขวางและมีนัยยะของการท่องเที่ยวมากขึ้นผสมผสานกันอย่างกลมกลืนและลงตัวจึงเป็นสิ่งที่ควรสนับสนุน เช่นปัจจุบันเราได้ทราบอยู่แล้วว่าแหล่งท่องเที่ยวไม่ได้จำกัดแค่การขายความสวยงามตามธรรมชาติเพียงอย่างเดียว ยังมีการขยายไปสู่แหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ไม่ว่าจะเป็นค่ายทหารซึ่งได้มีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ สร้างสรรค์ รวมถึงวัฒนธรรมการทำงานของหน่วยงานในอดีตที่สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน สร้างแรงบันดาลใจให้เยาวชนไทยเมื่อได้ศึกษาเรียนรู้ นอกจากนั้นยังเป็นแนวทางให้มีการพัฒนา ปรับปรุง พิพิธภัณฑ์สถานต่างๆ รวมถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั่วประเทศเพื่อให้ประชาชนคนไทยทั่วไปได้เข้าถึง เรียนรู้ ชิมชั๊บ ถึงความเป็นมาในอดีตของชาติไทย สำนึกในความเป็นปึกแผ่นของ

ชาติบ้านเมือง นอกจากนั้นยังให้เห็นความสำคัญในคำสอนของศาสนาแต่ละศาสนาตามเสรีภาพในการนับถือศาสนาของแต่ละบุคคลให้ได้รับความสุข ความรู้และการพัฒนาการทางด้านศาสนาที่เพิ่มขึ้นด้วย รวมถึงสถาบันอันเป็นที่เคารพสูงสุดของประชาชนชาวไทยทั่วประเทศ โดยเลือกสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นตัวแทนแสดงถึงเอกลักษณ์แห่งความภาคภูมิใจที่มีความชัดเจนในการเชื่อมโยงทางด้านวัฒนธรรมของไทย ซึ่งโดดเด่นในความเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชื่อมโยง ชาติศาสนา พระมหากษัตริย์ ของประชาชนชาวไทยบนเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ และเมื่อได้มาเที่ยวในสถานที่ดังกล่าว มีปัจจัยใดหรือสิ่งที่มีอิทธิพลอันใดที่ทำให้ประชาชนชาวไทยเกิด “มโนทัศน์” ที่มีอิทธิพลเกี่ยวพันต่อนักท่องเที่ยวในมุมมองที่เปลี่ยนแปลงไปของการท่องเที่ยวตามเส้นทางวัฒนธรรมในการเคารพต่อสถาบันทั้ง 3 หรือไม่ อย่างไร ไม่ว่าจะ เป็นไปในทิศทางที่น้อยลงกว่าเดิม เท่าเดิม เพิ่มมากขึ้น หรือเพิ่มมากที่สุดเพื่อเกิดเป็นเอกภาพอย่างสมบูรณ์ รวมถึงสถานที่ทั้งหมดมีบทบาทร่วมกันในการหล่อหลอมวิธีการคิดเห็นต่อสถาบันอย่างไร เป็นสิ่งที่สนใจเพื่อทำการศึกษา

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวไทยในการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวบนเส้นทางวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่

1.2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวไทยด้านสถานที่และบริการบนเส้นทางวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1.3.1 กำหนดประชากรในการศึกษา โดยให้ความสนใจแก่นักท่องเที่ยวชาวไทย เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลในการเลือกและให้บริการของสถานที่ซึ่งนักท่องเที่ยวได้เลือกมาท่องเที่ยวบนเส้นทางวัฒนธรรมที่กำหนดในจังหวัดเชียงใหม่

1.3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยวชาวไทยผู้ตอบแบบสอบถาม โดยเก็บตัวอย่างทั้งสิ้นรวม 400 คน ในช่วงเทศกาลท่องเที่ยว

1.4 นิยามศัพท์ทั่วไป

วัฒนธรรมตามความหมายดั้งเดิมบรรยายให้เห็นถึงพฤติกรรมการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ต่อมาราวๆพุทธศตวรรษที่ 23 ถูกนำมาใช้หมายถึงกระบวนการเติบโตและพัฒนาการของความคิดของมนุษย์ พุทธศตวรรษที่ 24 และ 25 วัฒนธรรมถูกใช้ให้หมายถึงผลงานทางด้านศิลปะ

ผลงานของปัญญาชน รวมทั้งความเชื่อตามประเพณี แบบแผนที่ปฏิบัติกันมา การใช้ภาษา และสิ่งประดิษฐ์คิดค้นของกลุ่มสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง การใช้วัฒนธรรมในความหมายดังกล่าว เป็นผลงานของนักปราชญ์เยอรมันชื่อ เฮอร์เดอร์ (Herder) ซึ่งพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับ “รูปแบบอันเป็นสัญลักษณ์” ของสังคมอันได้แก่ คนตรี โคลง กลอน กาพย์ พิธีกรรม ต่อมานักมานุษยวิทยาได้นำแนวคิดดังกล่าวมาขยายความพัฒนาออกเป็น 2 แนวทาง ในแนวหนึ่งมองวัฒนธรรมว่าเป็น “วิถีการดำเนินชีวิตทั้งหมด” ของสังคมใดสังคมหนึ่งอันประกอบไปด้วยการมีคุณค่า ความเชื่อ แบบแผน การปฏิบัติร่วมกัน ศาสนาก็เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เพราะศาสนาเป็นหลักคิดเป็นวิถีชีวิตและสะท้อนความคิดของมนุษย์เรื่องความเชื่อระบบคุณค่า ระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน มนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับสิ่งที่มนุษย์อธิบายไม่ได้ ในขณะเดียวกันศาสนาก็ถูกกำหนดโดยบริบทของเศรษฐกิจสังคมของแต่ละกลุ่มสังคมที่ศาสนานั้นๆ มีความสำคัญด้วย วัฒนธรรมในฐานะเป็นวิถีการดำเนินชีวิตนี้จะถูกส่งต่อถ่ายทอดจากชั่วคนหนึ่งไปอีกชั่วคนหนึ่งอย่างต่อเนื่อง การซึมซาบถึงวัฒนธรรมอันเป็นวิถีชีวิตนี้ จะช่วยให้ปัจเจกบุคคล สามารถปรับตัวเองเข้ากับสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในสังคม และจรรโลงสังคมนั้นๆต่อไป ในอีกแนวทางหนึ่ง นักมานุษยวิทยาชี้ว่า วัฒนธรรมมิใช่เป็นเพียงสิ่งที่ช่วยจรรโลงความต่อเนื่องของสังคม แต่เป็นพลังที่จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนสังคม ทั้งนี้เนื่องจากวัฒนธรรมส่งเสริมความสามารถของมนุษย์ที่จะสร้าง นอกจากนั้นยังส่งเสริมให้คิดค้นแนวทางหรือวิถีชีวิตใหม่ๆ กล่าวโดยย่อคือ มนุษย์ไม่อาจคงอยู่หรือมีชีวิตอยู่จากการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่มนุษย์จะมีชีวิตอยู่ได้ก็ด้วยการปรับเปลี่ยนสังคมโดยใช้เครื่องมือ ใ้ความรู้ใหม่ๆซึ่งก็คือ การสร้างวัฒนธรรมใหม่ๆ ที่หลากหลายขึ้นนั่นเอง ดังนั้นมิติทางวัฒนธรรมจึงประกอบไปด้วยหลายส่วน อันได้แก่

- 1) วัฒนธรรมในฐานะเป็น “วิถีชีวิต” ของสังคมหรือของกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง
- 2) วัฒนธรรมในฐานะเป็นงานด้านศิลปะ งานจากความคิดของคนในสังคมทุกๆกลุ่ม
- 3) วัฒนธรรมในฐานะเป็นแบบแผนความหมายของชีวิต เห็นได้จากแนวความคิดสัญลักษณ์อันเป็นสื่อแสดงความสืบทอดของสังคม การปรับเปลี่ยนและสร้างสิ่งใหม่ๆ

อีกแนวความคิดหนึ่งคือ กลุ่มแนวคิด “วัฒนธรรมคือทุน” ในงานเขียนของชัชอนันต์ สมุทวณิช (2540) ที่มองว่าในภาวะวิกฤติของเศรษฐกิจสังคมไทยในปัจจุบัน ทุนการเงิน ทุนอุตสาหกรรมไม่แข็งแกร่งพอจะมาช่วยวิกฤติได้ แต่กลับกำลังถูกรอบงำโดยทุนต่างชาติ และกระบวนการโลกาภิวัตน์ วัฒนธรรมของสังคมในฐานะเป็น “ทุน” มีสิทธิจะทำให้สังคมแข็งแกร่งขึ้นมาด้านทานการถูกรุกรานจากวัฒนธรรมโลกาภิวัตน์ได้ จึงมีข้อเสนอให้มีการลงทุนทางด้านวัฒนธรรมมากขึ้น เช่น การลงทุนส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นแหล่งต่างๆ วัฒนธรรมการกินการ

ทำอาหารไทย วัฒนธรรมการแสดงศิลปกรรม วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้าน ฯลฯ โดยชัยอนันต์ สมุทวณิช วิเคราะห์ว่า องค์ประกอบของวัฒนธรรมไทยนั้นมี 4 ส่วนสำคัญคือ

- 1) วัฒนธรรมดั้งเดิมของราชสำนัก
- 2) พุทธศาสนา
- 3) วัฒนธรรมสากล (Universal Culture) คือ คุณธรรม ความเป็นสุภาพบุรุษ ความกล้าหาญ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ
- 4) วัฒนธรรมของประชาชนคนธรรมดาในระบบราชการ ที่เรียกว่า ประชาสังคม (Civic Society) ซึ่งอาจรวมถึงวัฒนธรรมชุมชนด้วย (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2540: ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2540)

ข้อเสนอแนะว่าเหตุใดไทยควรให้ความสำคัญของการส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งชาติและใช้ทรัพยากรทั้งภาครัฐและเอกชนลงทุนทางวัฒนธรรมมากขึ้นคือ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2540)

- 1) วัฒนธรรมของชาติเป็นสายใยหลักทอสายสัมพันธ์ ความสมานฉันท์ให้เกิดในประเทศชาติ จะใช้วัฒนธรรมนานาชาติที่มากับทุนนิยมไม่ได้ เพราะวัฒนธรรมนานาชาติเป็นเรื่องของการบริโภคนิยม เรื่องวัตถุ ไม่สามารถเป็นจิตวิญญาณของคนในสังคม สังคมต้องมีวัฒนธรรมแห่งชาติเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เป็นสายใยยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานระดับปฐมภูมิ
- 2) วัฒนธรรมเป็นจุดแข็งของประเทศไทย ในการจัดอันดับประเทศในโลก ไทยได้คะแนนสูงสุดด้านอรรถศาสตร์ของคนในประเทศ อาหาร เทศกาล และสถานที่ประวัติศาสตร์ ทางเลือกของไทยมิได้มีรากฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่จะช่วยให้เราไล่ชาติอื่นได้ทัน จึงต้องหันมามองจุดแข็งของสังคมไทยที่วัฒนธรรม
- 3) การเน้นที่วัฒนธรรมจะทำให้เกิดคุณค่าแก่สังคมและประชาชนมากขึ้นแทนที่จะให้ความสำคัญแก่ระบบราชการ

โดยประสานข้อมูลทั้งหมดที่มีอยู่เข้าด้วยกันโดยไม่ขัดแย้ง สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการคิดเชิง“มโนทัศน์” ซึ่งเป็นการมองภาพต่างๆทั้งหมดให้มีความสอดคล้องกัน โดยสามารถทำให้เป็นภาพที่คมชัด ชัดเจน เข้าใจ จากการท่องเที่ยวบนเส้นทางวัฒนธรรมที่ได้ทำการศึกษาจากสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้ง 4 แห่งในจังหวัดเชียงใหม่ คือ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์และศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม วัดพระธาตุดอยสุเทพ และพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ เหล่านี้สามารถอธิบายได้เป็นการคิดรวบยอด สร้างกรอบความคิดให้ชัดเจน ก่อกำเนิดและดำเนินความเป็นชาติไทยบนเส้นทางวัฒนธรรมที่สืบต่อกันมาอย่างยาวนาน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกมาท่องเที่ยวและการรับบริการจากสถานที่ของนักท่องเที่ยวชาวไทยบนเส้นทางวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่

1.5.2 ทำให้ทราบถึงแนวทางและวิธีการส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวบนเส้นทางวัฒนธรรมของประเทศไทย